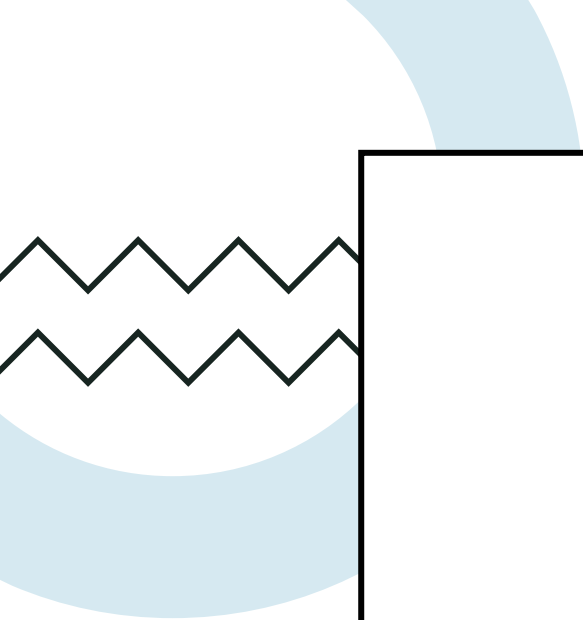
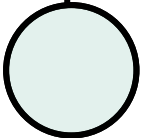

JAK WYRAZY WĘDRUJĄ PO JĘZYKU?

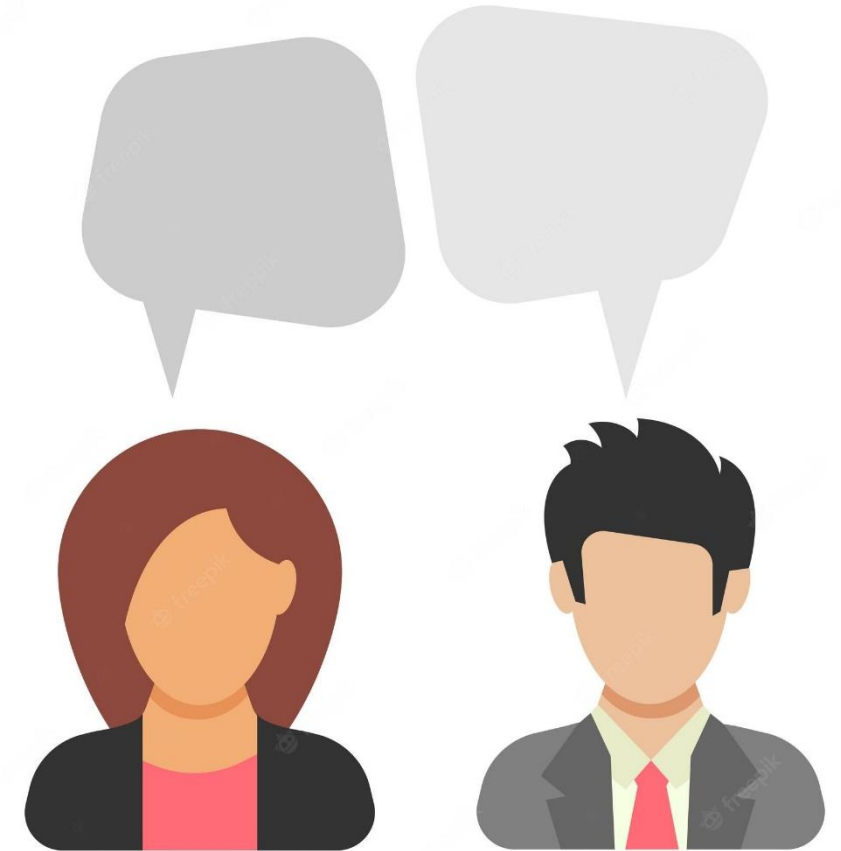
**ZMIANY ZNACZENIOWE
WYRAZÓW**

Zmiany znaczeniowe - wstęp

**Język odzwierciedla
zmieniającą się kulturę
oraz realia świata,
w którym żyją jego użytkownicy.**

- ***Co się dzieje, gdy w danej społeczności pojawiają się nowe zjawiska i przedmioty?***
- *Skąd wziąć dla nich nazwy?*

Skutek powstawania nowych zjawisk i przedmiotów

powstają **nowe wyrazy**, aby nazwać nowe desygnaty

zmieniają się znaczenia istniejących wyrazów, aby nazwać nowe desygnaty

pojawiają się **zapożyczenia**, aby nazwać nowe desygnaty

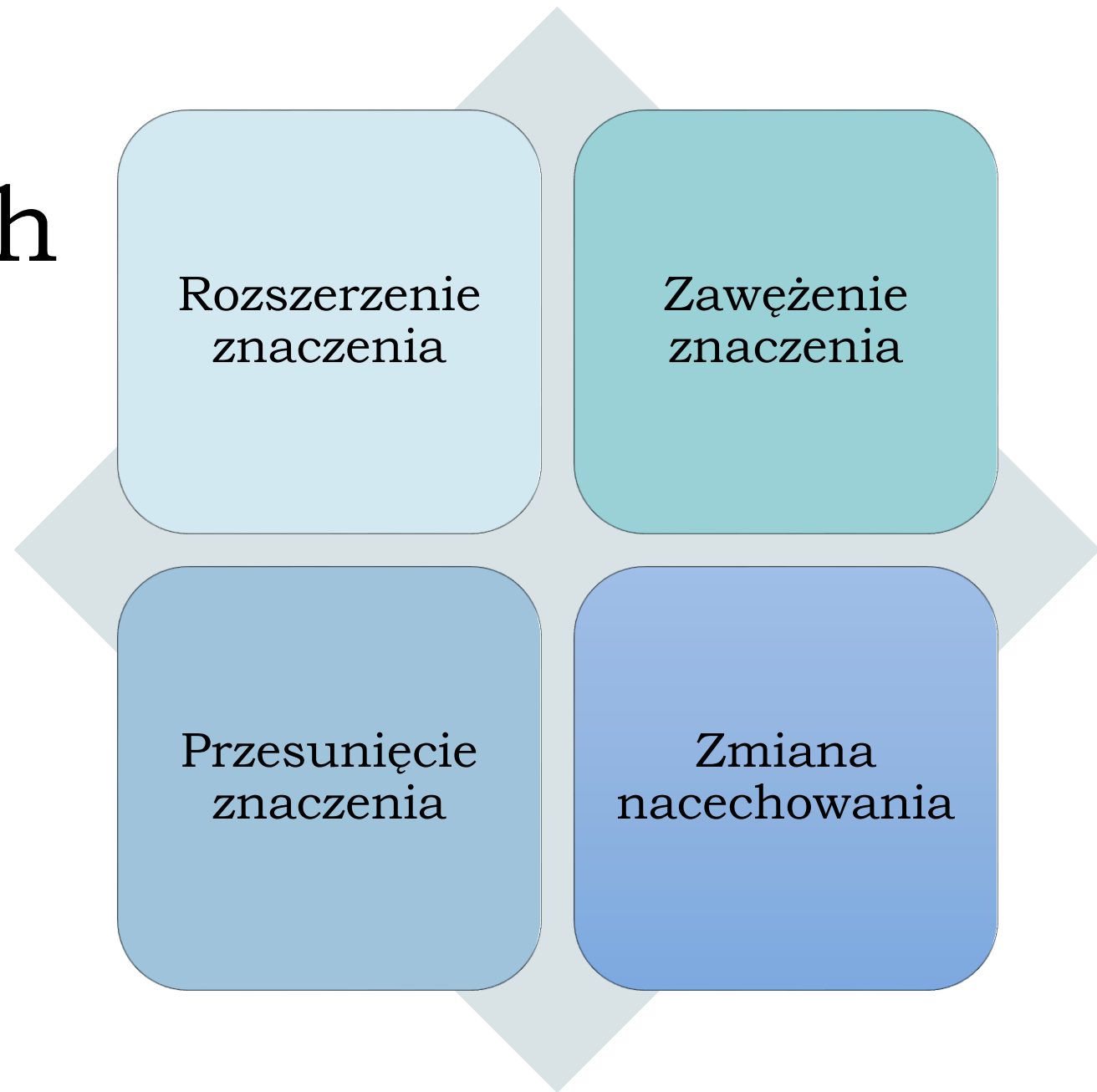

**Zmiana znaczenia
nie zachodzi z dnia
na dzień –**

*aby się przyjęła, potrzeba
kilka, kilkanaście lub
kilkadzieśiat lat, a czasem
kilka wieków.*

Typy zmian znaczeniowych

Rozszerzenie znaczenia

Wyraz zaczyna być odnoszony do coraz większej liczby desygnatów, czyli elementów rzeczywistości (ludzi, przedmiotów, zjawisk itd.).

Znikają pewne elementy znaczenia, dlatego zaczyna ono obejmować więcej desygnatów (rozszerza się zakres wyrazu).

Paragon

- *Paragon*, nazwa niem. firmy papierniczej produkującej bloczki kasowe (od nazwiska właściciela)
- 'kwit z bloczku kasowego, stanowiący dowód zapłaty za kupiony towar'.

Czasem proces rozszerzania znaczenia zachodzi stopniowo:

Dziedzina

- 1. 'własność dziada, własność dziedziczona'
- 2. 'posiadłość wiejska'
- 3. 'zakres działalności'

Wyraz

- 1. 'to, co jest wyrzeźwane, rzeźba, posąg'
- 2. 'zewnątrzny objaw czegoś, odbicie'
- 3. 'znak językowy; słowo, leksem'

Zawężenie znaczenia

Wyraz zaczyna odnosić się do coraz mniejszej liczby elementów rzeczywistości.

Pojawiają się **nowe składniki znaczenia** i zawęża się jego zakres. Znaczenie przestaje pasować do niektórych desygnatów, które wcześniej nazywał.

Odór

- daw. 'zapach'
- dziś 'zapach brzydki, feter'

Złodziej

- daw. 'człowiek, który czyni zło'
- dziś 'osoba, która kradnie'

Jarzyna

- daw. 'zasiew wiosenny, zboże jare'
- dziś 'roślina ogrodowa, warzywo'

Przerywnik...

Wskaż, który wyraz uległ rozszerzeniu, a który zawężeniu znaczenia.

Piwo

- daw. 'napój, coś, co się pije'
- dziś 'napój z niewielką zawartością alkoholu, otrzymany ze słodu jęczmiennego, chmielu, drożdży i wody'.

Piwnica

- daw. 'miejsce, w którym przechowuje się piwo (coś do picia)'
- dziś 'pomieszczenie pod budynkiem przeznaczone do przechowywania różnych rzeczy, żywności, opału itp.'

Piwo

- daw. 'napój, coś, co się pije'
- dziś 'napój z niewielką zawartością alkoholu, otrzymany ze słodu jęczmiennego, chmielu, drożdży i wody'.

Piwnica

- daw. 'miejsce, w którym przechowuje się piwo (coś do picia)'
- dziś 'pomieszczenie pod budynkiem przeznaczone do przechowywania różnych rzeczy, żywności, opału itp.'

Przesunięcie znaczenia

W tym samym czasie zachodzą dwa procesy: **znikają stare i pojawiają się nowe elementy znaczenia** → znaczenie przesuwana się na inny wyraz.

Czasem trudno znaleźć związek między pierwotnym a ostatecznym znaczeniem wyrazu.

Księżyc

- daw. 'syn księcia'
- dziś 'naturalny satelita Ziemi'

Ciekawy

- daw. 'szybko biegający'
- dziś 'interesujący'

Bezcenny

- daw. 'bez wartości'
- daw. 'nie dający się wycenić ze względu na dużą wartość'
- dziś 'drogocenny, kosztowny'

Zmiana nacechowania

Związana jest z tym, **jak zmienia się odbiór danego wyrazu u użytkowników.**

Czasem **nacechowanie wyrazu się obniżało** (wyraz był początkowo neutralny, a potem zaczęto odbierać go negatywnie), a czasem następował **„awans” stylistyczny** (wyraz był na początku odbierany negatywnie, a potem stał się neutralny lub pozytywny).

Gadać

- daw. 'mówić, rozmawiać'
- dziś 'mówić bzdur, rzeczy nieważne; mówić za dużo, w złym momencie'

Kobieta

- daw. 'pogardliwe określenie stosowane do służącej zajmującej się świniami'
- dziś 'dorosły człowiek płci żeńskiej'

Ćwiczenia

1 Przeczytaj poniższe zdania. Spróbuj z kontekstu odgadnąć, jakie było dawne znaczenie podkreślonych wyrazów. Jak zmieniło się ich znaczenie do dzisiaj?

- a) Była to ogromna impreza, w której wzięło udział wielu wspaniałych wojenników.
- b) Chciał, by została jego żoną, gdyż wielkim afektem ją darzył.
- c) Kłótnia dwóch zwaśnionych rodzin skończyła się akcją przed sądem.
- d) Był to gładki młodzieniec, dlatego też panny strzelały za nim oczami, gdziekolwiek się pojawił.
- e) Na wezwanie króla stawiało się wielu mężów – każdy z koniem, zbroją i giermkim, gotowy służyć ojczyźnie w potrzebie.
- f) Trzeba było robić to szybko, bez mieszkania i niepotrzebnych ceregieli.
- g) Była tam siła wojska wspaniałego, że i opowiedzieć nie zdołasz.
- h) Na ciele zrobił mu się jakiś guzik bolący okrutnie.

POMOC:

sjpd.pwn.pl

<https://polona.pl/item/slownik-etymologiczny-jezyka-polskiego,MTE2NjUxOA/2/#item>

Ćwiczenia interaktywne

- <https://learningapps.org/view15552118>
- <https://learningapps.org/watch?v=pneouvy1j20>

*Dziękuję za
uwagę!*

